

<http://dx.doi.org/10.16926/zc.2021.47.02>

Marian GŁOWACKI
Częstochowskie Towarzystwo Naukowe

Ks. prof. zw. dr hab. Jan Związek – biografista i regionalista regionu częstochowsko-wieluńskiego

8 lipca 2020 roku zmarł wybitny przedstawiciel nauki polskiej – Ksiądz Profesor Jan Związek. Był pracownikiem Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Częstochowskiej i Uniwersytetu im. Jana Długosza w Częstochowie, uczonym o olbrzymim talencie pisarskim i publicystycznym, archiwistą, pedagogiem, badaczem dziejów Kościoła katolickiego oraz człowiekiem wielkiego umysłu i serca.

Ksiądz Profesor był laureatem wielu nagród naukowych, uczelnianych i samorządowych. Liczne wyróżnienia, jakimi uhonorowano Księdza Profesora, świadczą o Jego ogromnych zasługach dla polskiej nauki, Kościoła katolickiego i regionu. Jako przykład wymienić można choćby dwie z nich: Nagrodę Naukową im. Franciszka Skowry, za prace poświęcone dziejom posługi duszpasterskiej wśród polskich emigrantów i robotników sezonowych, przyznaną w 1992 roku przez Instytut Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, oraz Nagrodę im. Karola Miarki, przyznaną w 2002 roku przez Zarząd Województwa Śląskiego za upowszechnianie kultury i nauki, honorującą laureatów nawiązujących w swej działalności do idei realizowanych przez jej patrona oraz wnoszących trwałe, humanistyczne wartości do kultury narodowej.

Bogata praca badawcza Profesora Jana Związka odzwierciedlona została w Jego licznych publikacjach. Był w tej dziedzinie bardzo twórczy i pracowity. W czasie swojej działalności naukowej Ksiądz Profesor opublikował 15 książek i ponad 800 artykułów. Przedstawiając Jego dorobek naukowy, trzeba wyróżnić dwa nurty badawcze dotyczące ziemi częstochowsko-wieluńskiej. Pierwszy z nich to biografistyka. Początkiem zainteresowania tą dziedziną była praca magisterska, którą Ksiądz Jan Związek poświęcił Mikołajowi z Wilkowiecka i jego niedzielnym kazaniom. Spod pióra Księdza Profesora wyszło około 170 biogra-

mów duchownych, w tym tak wybitnych postaci, jak ks. Jan Długosz¹, biskupi częstochowscy Teodor Kubina² i Zdzisław Goliński³ oraz biskupi pomocniczy⁴. Profesor Jan Związek był autorem wielu not biograficznych napisanych m.in. dla *Encyklopedii katolickiej*, *Polskiego słownika biograficznego*, *Słownika biograficznego katolicyzmu społecznego*, *Leksykonu duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*. Ich zredagowanie wymagało od autora szerokiej wiedzy o charakterze interdyscyplinarnym.

W niniejszej pracy przedstawiono wybrane publikacje Księdza Profesora dotyczące życia i działalności postaci duchownych i świeckich, związanych z regionem częstochowsko-wieluńskim. Na szczególną uwagę zasługują publikacje: *Błogostawieni i Słudzy Boży w Archidiecezji Częstochowskiej*⁵, *Inwentarz łacińskich ksiąg metrykalnych w Archiwum Diecezjalnym w Częstochowie*⁶ i *Martyrologium kapłanów diecezji częstochowskiej*⁷.

Profesor Jan Związek napisał też biografie kilku mało znanych kapłanów z regionu częstochowskiego, którzy swoim życiem i działalnością zasłużyli się dla historii Kościoła i miejscowości tego terenu w różnych okresach historycznych. Jest to ogromna popularyzatorska zasługa Księdza Profesora. Opracowane przez niego biografie ukazywały się zwykle w kilku wersjach. Niniejszy artykuł odsyła w przypisach do tych pozycji, które ukazały się w czasopiśmie popularyzującym wybrane sylwetki, chcąc wykazać osiągnięcia Księdza Jana Związka w tej dziedzinie. Autorowi tych biografii bardzo zależało na tym, aby były czytane nie tylko przez ludzi nauki, ale również czytelników bardziej dostępnych czasopiśmie. Pozostałe dane bibliograficzne przedstawiono w przypisach odsyłających do opracowania Zbigniewa Stańczyka, *Bibliografia dziejów Częstochowy i regionu częstochowskiego*, cz. 1 i 2⁸, z podaniem numeru po-

¹ J. Związek, *Ks. Jan Długosz, kapłan, wielki Polak i historyk*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1979, t. 7, s. 275–300.

² Tenże, *Niezapomniany biskup częstochowski Teodor Kubina*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1988, t. 25, s. 221–226.

³ Tenże, *Biskup Zdzisław Goliński, drugi biskup częstochowski*, „Niedziela” 2009, (R. 17), nr 3–5, s. VI.

⁴ Tenże, *Biskupi pomocniczy w diecezji częstochowskiej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1974, t. 2, s. 63–72.

⁵ Tenże, *Błogostawieni i Słudzy Boży z Archidiecezji Częstochowskiej*, Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne „Regina Poloniae”, Częstochowa 1999, ss. 94.

⁶ Tenże, *Inwentarz łacińskich ksiąg metrykalnych Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1979, t. 38, s. 289–328; t. 39, s. 5–40; 1980, t. 40, s. 289–232; t. 41, s. 53–90.

⁷ Tenże, *Martyrologium kapłanów diecezji częstochowskiej w czasie II wojny światowej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1976, t. 4, s. 185–300.

⁸ *Bibliografia dziejów Częstochowy i regionu częstochowskiego*, cz. 1 i 2, oprac. Z. Stańczyk, „Ziemia Częstochowska” 2018, t. 44, ss. 330.

zycji poszczególnych opisów bibliograficznych (poz. 1–15 354). Autor opracowania przedstawił krótkie biografie osób, których pełne biografie opracował Ksiądz Profesor.

Kapłani, których sylwetki przybliżył Ksiądz Jan Związek:

1. Biskup **Stanisław Czajka** (1897–1965) – naukowiec, społecznik i patriota⁹. Z początkiem roku akademickiego 1936/1937 biskup częstochowski Teodor Kubina powierzył księdzu doktorowi Stanisławowi Czajce stanowisko rektora Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie, które ten pełnił do 1944 roku. Papież Pius XII mianował go, na miejsce zmarłego w 1943 roku biskupa Antoniego Zimniaka, biskupem tytularnym Centurii Numidyjskiej oraz biskupem pomocniczym częstochowskim. Był jedynym Polakiem podniesionym do tej godności w czasie II wojny światowej. Sakrę biskupią przyjął w 1944 roku. Konsekratorem był biskup Teodor Kubina. Równocześnie mianowano go wikariuszem generalnym w diecezji. Od 1948 roku pełnił obowiązki proboszcza w parafii św. Zygmunta w Częstochowie. W tym samym czasie pracował w kurii diecezjalnej. Po utworzeniu kapituły katedralnej w Częstochowie biskup Czajka został mianowany jej prepozytem. Biskup Stanisław Czajka zmarł 4 lipca 1965 roku na atak serca. Pochowany został w podziemiach archikatedry Świętej Rodziny w Częstochowie¹⁰.

2. Ksiądz **Wojciech Pazera** (1945–2007) – pracownik naukowy¹¹. Doktorat teologii uzyskał na Wydziale Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w 1981 roku. Tam także został przeprowadzony jego przewód habilitacyjny w 1989 roku. W latach 1989–1990 wykładał homiletykę w Częstochowskim Seminarium Duchownym. Od 1991 do 1993 roku przebywał w Paryżu na zaproszenie Centre de Dieu. Po powrocie prowadził wykłady na Wydziale Teologicznym ATK w Warszawie, później w Instytucie Filologii Polskiej na Wydziale Filologiczno-Historycznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie (obecnie Uniwersytet im. Jana Długosza), na stanowisku profesora nadzwyczajnego. W 2001 roku został kierownikiem Katedry Kaznodziejstwa na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i mianowany profesorem nadzwyczajnym tej uczelni. Był promotorem wielu prac licencjackich, magisterskich i doktorskich. Zmarł w 2007 roku. Został pochowany na cmentarzu Kule w Częstochowie.

⁹ J. Związek, *Biskup Stanisław Czajka oraz jego działalność naukowa i patriotyczna 1897–1965*, „Ziemia Częstochowska” 2007, t. 34, s. 221–242; *Bibliografia dziejów Częstochowy i regionu częstochowskiego*, cz. 1, poz. 5416–5417, s. 461.

¹⁰ Tenże, *Ks. Czajka Stanisław (1897–1965)*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawnohistoryczny” 1971, t. 14, nr 3–4, s. 308–310.

¹¹ Tenże, *Ks. Wojciech Pazera (1945–2007). Częstochowianin – duchowny i pracownik naukowy*, „Ziemia Częstochowska” 2002, t. 29, s. 261–283.

3. Ksiądz **Bonawentura Metler** (1866–1939) – kapłan, podróżnik i astronom¹². Święcenia kapłańskie otrzymał w 1888 roku w Gorycji we Włoszech. Po ich uzyskaniu studiował w Rzymie architekturę i sztukę. W 1901 roku ksiądz Metler wyjechał do Australii, skąd w grudniu tego samego roku, wraz z dużą grupą uczonych, wypłynął na pokładzie statku „Grosser Kurfirst”, udając się na wyprawę dookoła świata. W 1904 roku rozpoczął studia w zakresie astronomii na Wydziale Matematycznym w Sorbonie. Właśnie wtedy pojawiły się u niego zainteresowania, którym pozostał wierny przez całe życie. Studia astronomiczne kontynuował w Innsbrucku i Oxfordzie.

Po zakończeniu studiów ksiądz Metler pracował jako kapelan w Domu Opieki im. Stanisława Kostki (Instytucie św. Kazimierza) przeznaczonym dla polskich emigrantów w Juvisy sur Orge pod Paryżem. Do Polski powrócił w 1908 roku. Osiadł w Częstochowie, pracując jako prefekt w miejskich szkołach, początkowo w elementarnych, a później w średnich. W 1934 roku został mianowany proboszczem parafii Parzymiechy, gdzie pełnił obowiązki duszpasterskie i administracyjne, aż do męczeńskiej śmierci w 1939 roku. Został pochowany na tamtejszym cmentarzu.

Od początku pobytu w Częstochowie umysł jego zaprzętnęła idea wybudowania obserwatorium astronomicznego. Jako użyteczny do tego celu obiekt upatrzył sobie ksiądz Metler wolno stojący budynek w parku miejskim. Był to pawilon pozostały po zorganizowanej w 1909 roku Wystawie Przemysłowo-Rolniczej. Wysiłkiem społeczeństwa Częstochowy, częściowo z funduszy mieszkańców, częściowo zaś z własnych zasobów księdza astronoma, przebudowano obiekt. W 1928 roku dokonano otwarcia obserwatorium, które służyło społeczeństwu do 2002 roku. Dziś jest to jeden z obiektów muzeum częstochowskiego, noszący nazwę „Zodiak”¹³.

4. Ksiądz **Stefan Mizera** (1924–2002) – kapłan i archiwista¹⁴. Był wikariuszem w kilku parafiach, m.in.: Kozięgówkach, Sączowie, św. Lamberta w Radomsku oraz św. Piotra i Pawła w Zawierciu. W 1965 roku uzyskał stopień naukowy magistra filozofii chrześcijańskiej. Od 1967 roku pełnił funkcję wikariusza parafii katedralnej w Częstochowie. Stopień naukowy doktora filozofii chrześcijańskiej uzyskał w 1969 roku na Wydziale Filozoficznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

¹² Tenże, *Per aspera ad astra. Życie i działalność ks. Bonawentury Metlera*, „Ziemia Częstochowska” 1996, t. 23, s. 11–30; *Bibliografia dziejów Częstochowy i regionu częstochowskiego. Część 1*, poz. 7119–7123, s. 588–589.

¹³ M. Głowacki, *Bonawentura Metler – pionier częstochowskiej astronomii*, „Ziemia Częstochowska” 2006, t. 33, s. 25–34.

¹⁴ J. Związek, *Ks. dr Stefan Mizera (1924–2002)*, „Ziemia Częstochowska” 2002, t. 29, s. 177–181; *Bibliografia dziejów Częstochowy i regionu częstochowskiego*, cz. 1, poz. 665–666, s. 112.

Po studiach (1970–1971) był wikariuszem w parafii św. Józefa w Dąbrowie Górniczej. Od 1985 roku pełnił obowiązki proboszcza parafii Kamienica Polska, parafii Wrzosowa i dziekana dekanatu porajskiego (1985–1987).

Po rezygnacji z pracy duszpasterskiej i przejściu na emeryturę zamieszkał w Domu Księży Emerytów w Częstochowie, jednak nie pozostał bezczynny, udzielając się społecznie i pracując naukowo. Był członkiem Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego. Opublikował wiele artykułów naukowych i popularnonaukowych z zakresu historii Częstochowy i okolic¹⁵. Zmarł w 2002 roku w Częstochowie, pochowany został na cmentarzu w Żarkach-Letnisku.

5. Ksiądz **Walenty Patykiewicz** (1903–2000) – kapłan i archiwista¹⁶. W 1933 roku został wikariuszem parafii św. Barbary w Częstochowie. W 1939 roku objął kapelanię w klasztorze Sióstr Zmartwychwstania Pańskiego w Częstochowie, gdzie później zamieszkał. Został też mianowany prefektem Gimnazjum Kupieckiego i Liceum Handlowego Sióstr Zmartwychwstaniek w Częstochowie, a w 1947 roku podjął obowiązki ojca duchownego w seminarium częstochowskim. W 1951 roku został sędzią posynodalnym sądu biskupiego w Częstochowie, a w 1952 roku otrzymał nominację na archiwariusza kurii diecezjalnej. W uznaniu zasług dla diecezji w 1953 roku bp Zdzisław Goliński mianował go kanonikiem honorowym kapituły katedralnej w Częstochowie. W 1956 roku został ponownie mianowany kapelanem tamtejszego domu zakonnego sióstr zmartwychwstaniek.

Od 1966 roku prowadził aktywną działalność na płaszczyźnie archiwalnej dziejów diecezji częstochowskiej, czego pokłosiem były liczne artykuły z tego zakresu. Zmarł 25 grudnia 1980 roku w Częstochowie, pochowany został na cmentarzu w Praszce. Jego imieniem nazwano Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej. Opublikował kilkadziesiąt artykułów naukowych i popularnonaukowych z zakresu historii diecezji częstochowskiej. Redagował diecezjalny kalendarz liturgiczny (1947–1953) oraz zajmował się redakcją, a następnie współredagował *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej* (1947–1978)¹⁷.

6. Błogosławiony ksiądz **Ludwik Roch Gietyngier** (1904–1941) – kapłan, katecheta i męczennik¹⁸. Biskup częstochowski Teodor Kubina mianował księdza Ludwika Gietyngiera prefektem etatowym w ośmioklasowej publicznej szkole po-

¹⁵ W.P. Właźlak, *Mizera Stefan, ksiądz*, [w:] *Słownik biograficzny polskich archiwistów kościelnych*, t. 1, red. J. Marecki, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2017, s. 106–109.

¹⁶ J. Związek, *Ks. dr Walenty Patykiewicz*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 1981, (R. 55), nr 6, s. 140–180; *Bibliografia dziejów Częstochowy i regionu częstochowskiego*, cz. 1, poz. 679–681.

¹⁷ W.P. Właźlak, *Patykiewicz Walenty ks.*, [w:] *Słownik biograficzny polskich archiwistów kościelnych*, t. 1, s. 115–119.

¹⁸ J. Związek, *Sługa Boży ks. Ludwik Gietyngier*, „Niedziela” 1995, (R. 38), nr 4, s. 10; *Bibliografia dziejów Częstochowy i regionu częstochowskiego*, cz. 1, poz. 6900–6904, s. 573.

wszechnej w Będzinie. Uczył także w innych szkołach. Po pięciu latach pracy pedagogicznej i dydaktycznej w Będzinie, w 1934 roku otrzymał nominację na nauczyciela religii w szkołach średnich w Częstochowie. Obowiązki prefekta etatowego pełnił w Państwowym Seminarium Nauczycielskim Męskim im. Tadeusza Kościuszki. Jednocześnie był kapłanem w domu zakonnym sióstr zmartwychwstanek w Częstochowie. Po zlikwidowaniu Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w 1936 roku, otrzymał etat nauczyciela religii w Państwowej Szkole Zawodowej Żeńskiej oraz w Państwowym Seminarium dla Wychowawczyń Przedszkoli. W 1939 roku przyjął nominację na stanowisko proboszcza w parafii Raczyn.

W 1941 roku został aresztowany przez Gestapo i wraz z innymi kapłanami z powiatu wieluńskiego przewieziony do obozu przejściowego w Konstantynowie k. Łodzi. Po trzech tygodniach wysłano go transportem kolejowym wraz z pozostałymi księżmi do obozu koncentracyjnego w Dachau. Bardzo trudne warunki więzienne w Konstantynowie, męcząca podróż oraz terror pierwszych dni pobytu w Dachau pogorszyły stan zdrowia księdza Gietyngiera. Umieszczono go w „szpitalu” obozowym, gdzie został zamordowany¹⁹. Ksiądz Ludwik Roch Gietyngier jest jednym ze 108 polskich męczenników beatyfikowanych przez Jana Pawła II w 1999 roku.

7. Ksiądz **Józef Pruchnicki** (1920–2015) – duszpasterz i działacz społeczny²⁰. Pracował jako wikariusz w parafii Miechów w ostatnich miesiącach I wojny światowej i początkowym okresie niepodległej Rzeczypospolitej. Obok pracy parafialnej uczył religii w miejscowych szkołach. W czasie wojny bolszewickiej decyżją Kurii Polowej Wojska Polskiego został mianowany kapłanem oddziału wojskowego majora Władysława Dąbrowskiego, 13. Pułku Ułanów Wileńskich i kapłanem w szpitalu wojskowym w Wilnie. Wraz ze swoim pułkiem brał udział w Bitwie Warszawskiej. Został ciężko ranny. Marszałek Edward Śmigły-Rydz, dowódca polskiego wojska na tym odcinku, odznaczył go za okazane męstwo Krzyżem *Virtuti Militari*. Za udział w wojnie polsko-bolszewickiej został wyróżniony Krzyżem *Walecznych* i Krzyżem *Niepodległości*.

Gdy ukończył studia prawnicze, uzyskując magisterium na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, biskup Teodor Kubina mianował go sekretarzem (notariuszem) w nowo powstałej kurii biskupiej w Częstochowie. W 1928 roku został mianowany pierwszym archiwariuszem nowej diecezji, a biskup Kubina

¹⁹ *Bł. ks. Ludwik Roch Gietyngier (1904–1941)*, oprac. K. Maciejewska, <https://www.swiety-jozef.kalisz.pl/Dachau/33.html>.

²⁰ J. Związek, *Ks. Józef Pruchnicki – duszpasterz w Wieluniu i powiecie wieluńskim*, „Niedziela” 2010, (R.18), nr 9, s. VIII; *Bibliografia dziejów Częstochowy i regionu częstochowskiego*, cz. 1, poz. 7707–7709, s. 633.

mianował go prefektem etatowym w Państwowym Gimnazjum im. Romualda Traugutta w Częstochowie. Jesienią 1928 roku na własną prośbę został przeniesiony do pracy duszpasterskiej w parafii Mokrsko w dekanacie bolesławieckim w powiecie wieluńskim. Później biskup Kubina w 1930 roku mianował go administratorem parafii Krzyworzeka w dekanacie wieluńskim oraz wizytatorem nauczania religii w okolicznych szkołach.

W czasie II wojny światowej ksiądz Pruchnicki prowadził pracę duszpasterską w parafiach Mokrsko i Skomlin do października 1941 roku. W październiku wieluńskie władze niemieckie przeniósły go wraz z księdzem Józefem Kubicą do Rudy, gdzie pełnił obowiązki duszpasterskie, najczęściej jeżdżąc do wiernych w okolicy Rudy i Działoszyna.

Po zakończeniu wojny ksiądz Józef Pruchnicki przeniósł się z Rudy do Wielunia, gdzie organizował życie parafialne w całej ziemi wieluńskiej. Przez kilka lat był dyrektorem szkoły średniej, a pod koniec życia, od 1958 roku, był Rejonowym Duszpasterzem Służby Zdrowia na terenie ziemi wieluńskiej. Zmarł nagle 20 października 1963 roku. Jego pogrzeb był nie tylko uroczystością żałobną, ale wielką manifestacją religijno-patriotyczną mieszkańców Wielunia i całego powiatu wieluńskiego. Został pochowany na cmentarzu w Wieluniu²¹.

8. Biskup **Tadeusz Szwagrzyk** (1923–1992) – kapłan i naukowiec²². W 1953 roku uzyskał licencjat z prawa kanonicznego. W 1954 roku został mianowany notariuszem w kurii diecezjalnej, a zarazem wikariuszem parafii św. Barbary w Częstochowie. Doktorat z teologii uzyskał w 1954 roku na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Od 1955 roku zlecono mu wykłady z zakresu prawa kanonicznego i liturgiki w Częstochowskim Seminarium Duchownym w Krakowie. W 1956 roku zamieszkał w Krakowie, pełniąc funkcję prefekta tego seminarium, a od 1962 roku jego wicerektora. Prowadził również wykłady z prawa kanonicznego w seminarium krakowskim i katowickim, a w późniejszych latach w seminariach zakonnych: zmartwychwstańców, paulinów Na Skałce, cystersów w Mogile, sercanów w Stadnikach oraz z liturgiki w Wyższym Instytucie Katechetycznym w Krakowie. Wykłady prowadził do 1968 roku.

Oprócz wykładów księdzu Tadeuszowi Szwagrzykowi powierzono funkcje egzaminatora z prawa kanonicznego wikariuszów i proboszczów w diecezjach częstochowskiej i krakowskiej, egzaminatora prosynodalnego w diecezji częstochowskiej (od 1964 roku), referenta do spraw zakonnych w Kurii Diecezjalnej w Częstochowie (1959–1961), redaktora „Kalendarza Liturgicznego Diecezji Czę-

²¹ Tenże, *Spółeczno-patriotyczna działalność ks. Józef Pruchnickiego*, „Prace Naukowe AJD. Zeszyty Historyczne” 2013, t. 12, s. 1029–1049.

²² Tenże, *Biskup dr Tadeusz Szwagrzyk (1923–1992)*, „Nasza Częstochowa” 1993, (R.3), nr 1, s. 8–9; *Bibliografia dziejów Częstochowy i regionu częstochowskiego*, cz. 1, poz. 8656–8657, s. 697.

stochowskiej” (1956–1962), wikariusza generalnego w Częstochowie (od 1965), prepozyta kapituły katedralnej (od 1966), przewodniczącego Diecezjalnej Komisji Liturgicznej, kierownika wydziałów kurialnych: administracyjnego, katechetycznego, zakonnego i kultu Bożego. Przygotowywał II Synod Diecezjalny, pełniąc funkcję przewodniczącego Komisji Liturgicznej. W 1964 roku papież Paweł VI bullą mianował księdza Szwagrzyka biskupem tytularnym i pomocniczym w Częstochowie. Jako biskup brał udział w ostatniej sesji *Vaticanum II*. Uczestniczył w zjazdach teologicznych w Wiedniu i Rzymie. Odbił podróże po krajach Europy i Ameryki. Pielgrzymował do Ziemi Świętej.

Ksiądz biskup Tadeusz Szwagrzyk zmarł 7 grudnia 1992 roku. Pochowany został w krypcie kościoła na cmentarzu Kule w Częstochowie. Ksiądz biskup ogłosił ponad 70 artykułów z zakresu liturgiki i prawa kanonicznego w różnych periodykach kościelnych²³.

9. Biskup Franciszek Musiel (1915–1992) – „młot przeciw komunizmowi”²⁴. Po święceniach w 1941 roku rozpoczął duszpasterską pracę kapłańską. Jako wikariusz pracował kolejno w parafiach: Kłobuck (1941–44), na krótko Klimontów (obecnie Sosnowiec) i Gołonóg (obecnie Dąbrowa Górnicza). Po zakończeniu II wojny światowej został przeniesiony do Częstochowy i pracował jako prefekt w Gimnazjum i Liceum Handlowym Stowarzyszenia Kupców Polskich i Prywatnym Liceum Drogistowskim. Równocześnie pełnił funkcję zarządzającego Domem Księży Emerytów.

Od 1950 roku związał się z sądem biskupim w Częstochowie, pełniąc najpierw funkcję notariusza, od 1952 roku sędziego prosynodalnego i synodalnego, od 1962 roku – obowiązki wiceoficjała, a od 1964 roku p.o. oficjała. Nowy rozdział w życiu księdza Musiela stanowiło objęcie w charakterze administratora nowo utworzonej parafii Matki Bożej Zwycięskiej w Częstochowie. Mimo trudności ze strony władz komunistycznych doprowadził do budowy nowego kościoła i w 1963 roku został mianowany pełnoprawnym proboszczem tej parafii.

Ksiądz Franciszek Musiel został podniesiony do godności biskupa pomocniczego diecezji częstochowskiej przez papieża Pawła VI w 1965 roku. Jako biskup pełnił szereg ważnych obowiązków w łonie Konferencji Episkopatu Polski i w kurii diecezjalnej. Ponadto od 1969 roku pełnił obowiązki proboszcza parafii św. Barbary w Częstochowie, gdzie też dożywał swej starości i tam w 1992 roku zastała go śmierć. Pochowany został w krypcie kościoła na cmentarzu Kule w Częstochowie.

²³ T. Matras, *Ksiądz biskup dr Tadeusz Szwagrzyk*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1993, t. 21/22, s. 331–336.

²⁴ J. Związek, *Pierwszy biskup drugiego tysiąclecia*, „Jasna Góra” 1993, (R. 11), nr 2, s. 22–23.

Biskup Franciszek Musiel był nazywany „młotem przeciw komunizmowi”. Chwalił się tym mianem. Jego walka z komunizmem wyphywała nie z racji politycznych, ale duszpasterskich. Przejawiała się ona głównie na polu tworzenia nowych parafii i budowy kościołów²⁵.

10. Ksiądz **Teodor Popczyk** (1910–1943) – kapłan i męczennik²⁶. Po ukończeniu Seminarium Duchownego Diecezji Częstochowskiej w Krakowie przyjął w 1934 roku święcenia kapłańskie i został wikariuszem w Konopiskach. Od 1937 do 1939 roku pracował jako wikariusz w parafii w Gorzkowicach oraz w parafii św. Rocha Wyznawcy. Był także prefektem w kilku szkołach częstochowskich.

Podczas niemieckiej okupacji brał udział w tajnym nauczaniu. Udzielał schronienia żydom z getta, wydawał fałszywe świadectwa chrztu. Wydany przez aresztowanego i torturowanego przez Niemców żyda, u którego znaleziono taki sfalszowany dokument, został zastrzelony przy próbie ucieczki podczas obławy zorganizowanej przez Niemców w 1943 roku²⁷.

11. Ksiądz **Michał Zagalski** (1804–1838) – dziekan dekanatu częstochowskiego w okresie Królestwa Polskiego²⁸. W 1817 roku władze Królestwa Polskiego podzieliły województwa na obwody szkolne, a te na okręgi szkolne. Na okręg składało się kilka lub kilkanaście parafii, tworzących jeden dekanat, najczęściej na czele z dziekanem. W tym czasie dekanat częstochowski należał do diecezji włocławskiej i tworzył odrębny okręg szkolny w obwodzie wieluńskim, w województwie kaliskim. Na czele dekanatu częstochowskiego stał dziekan, ksiądz Michał Zagalski, proboszcz z Białej, który od początku z dużym zapałem przystąpił do odbudowy szkolnictwa elementarnego w swoim okręgu. Dzięki jego wysiłkom na terenie dekanatu zostało zorganizowanych 36 szkół elementarnych²⁹.

Ksiądz Profesor Jan Związek napisał również kilka biograficznych opracowań zbiorowych o kapłanach z regionu częstochowskiego. Między innymi były to: *Błogostawieni i słudzy Boży z archidiecezji częstochowskiej*³⁰; *Męczennicy często-*

²⁵ M. Duda, *Śp. biskup Franciszek Musiel*, „Aktualności Wydziału Teologicznego UP im. Jana Pawła II w Krakowie”, Wyższy Instytut Teologiczny im. NMP Stolicy Mądrości w Częstochowie, Częstochowa 2015, <http://www.wit-czestochowa.pl/aktualnosc>.

²⁶ J. Związek, *Służyć do końca*, „Niedziela” 1996, (R. 4), nr 37, s. 1.

²⁷ „Biała Księga” *Martyrologium duchowieństwa – Polska XX w. (lata 1914–1989)*, dane osobowe Teodora Popczyka, www.sw.zygmunt.knc.pl.

²⁸ J. Związek, *Działalność oświatowa ks. Michała Zagalskiego w dekanacie częstochowskim w latach 1810–1825*, „Summariusz” 1975, nr 4, s. 177–189.

²⁹ Tamże, s. 182.

³⁰ J. Związek, *Błogostawieni i słudzy Boży z archidiecezji częstochowskiej*, Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne Regina Poloniae, Częstochowa 1999.

*chowscy wzorem nauczyciela i wychowawcy*³¹; *Duchowieństwo częstochowskie w okresie dwóch wojen światowych i w latach powojennych*³²; *Biskupi pomocniczy w diecezji częstochowskiej*³³.

Ksiądz Jan Związek opracował i opublikował też biografie zmarłych przedstawicieli nauki częstochowskiej. Byli to:

1. Profesor zwyczajny doktor habilitowany **Ryszard Szwed** (1939–2015). W latach 1996–2002 zajmował stanowisko rektora Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, był profesorem zwyczajnym w Akademii im. Jana Długosza (uprzednio WSP, dziś Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza). Specjalizował się w historii Polski XIX i XX wieku. Uczestniczył w działalności Związku Harcerstwa Polskiego, Związku Nauczycielstwa Polskiego, Towarzystwa Przyjaciół Radomska oraz Polskiego Towarzystwa Historycznego. Zmarł 18 maja 2015 roku³⁴.

2. Doktor **Robert Szwed** (1966–2014). Urodził się 7 czerwca 1966 roku w Radomsku. Ukończył I Liceum Ogólnokształcące w tym mieście, a następnie studia magisterskie z historii na Uniwersytecie Łódzkim. Stopień doktora nauk humanistycznych w specjalności historia Kościoła i Polski uzyskał w 2002 roku. Był adiunktem w Instytucie Historii Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pracował w Zakładzie Historii XIX Wieku. Był także prezesem Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w Częstochowie. W środowisku akademickim zapisał się jako ceniony historyk i niezapomniany nauczyciel. Zmarł 2 stycznia 2014 roku. Pochowany na nowym cmentarzu w Radomsku³⁵.

3. Profesor zwyczajny doktor habilitowany **Bartłomiej Szyndler** (1938–2011). Od 1997 roku był pracownikiem Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie (obecnie Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza). Był współtwórcą i pierwszym kierownikiem Zakładu XIX Wieku w Instytucie Historii. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego, a w latach 2002–2005 pełnił funkcję prezesa częstochowskiego oddziału PTH. Był członkiem Oddziału Komisji Historycznej Polskiej Akademii Nauk w Katowicach, członkiem Lubelskiego

³¹ Tenże, *Męczennicy częstochowscy wzorem nauczyciela i wychowawcy*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 2005, t. 3, s. 227–241.

³² Tenże, *Duchowieństwo częstochowskie w okresie dwóch wojen światowych i w latach powojennych*, Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne Regina Poloniae, Częstochowa 1999, s. 77–106.

³³ Tenże, *Biskupi pomocniczy w diecezji częstochowskiej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1974, t. 2, s. 63–72.

³⁴ Tenże, *Wspomnienia o prof. Ryszardzie Szwedzie*, „Częstochowskie Teki Historyczne” 2015, t. 5, s. 239.

³⁵ Tenże, *Wspomnienia o prezesie PTH Oddział w Częstochowie dr Robercie Szwedzie*, „Częstochowskie Teki Historyczne” 2014, t. 4, s. 239.

Towarzystwa Naukowego i Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego. Za swoją działalność został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi (1984), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1995) oraz Srebrną Odznaką „Zasłużonemu w Rozwoju Województwa Katowickiego”. Zmarł w Częstochowie w 2011 roku. Został pochowany na cmentarzu w rodzinnym Będzinie³⁶.

4. Profesor doktor habilitowany **Edward Polanowski** (1936–1992). Był profesorem nauk humanistycznych o specjalności historia literatury, krytykiem literackim i teatralnym. W latach 1984–1990 pełnił funkcję rektora Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, a w latach 1987–1992 prezesem Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk³⁷.

W czasie pracy w Instytucie Historii Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie Ksiądz Profesor Jan Związek był promotorem dwu biograficznych prac doktorskich: Roberta Szweda, *Działalność społeczna i polityczna biskupa krakowskiego Karola Skórkowskiego* (praca obroniona w 2002 roku), oraz Agaty Małolepszej, *Działalność artystyczna i ziemiańska rodu Reszków na przełomie XIX i XX wieku* (praca obroniona w 2009 roku).

Drugim nurtem badawczym w dorobku naukowym Księdza Jana Związka była historia Kościoła w regionie częstochowsko-wieluńskim. Kierunek ten był ściśle związany z publikacjami biograficznymi. Znalazł on wyraz w książce: *Dzieje diecezji częstochowskiej w okresie II Rzeczypospolitej*, wydanej w 1990 roku. Dużą wartość poznawczą, uzupełniającą lukę w wiedzy na temat działalności społecznej skupionej wokół Kościoła, miała wydana cztery lata później książka *Katolickie stowarzyszenia społeczne w diecezji częstochowskiej 1925–1939*.

Wiele cennych artykułów Ksiądz Profesor opublikował m.in. w takich czasopismach naukowych, jak: „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne”, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, „Częstochowskie Studia Teologiczne”, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej”, „Ziemia Częstochowska”, „Rocznik Wieluński”, „Biuletyn Instytutu Filozoficzno-Historycznego WSP w Częstochowie”, „Folia Historica Cracoviensia”.

Szczególną rolę w badaniach naukowych Księdza Jana Związka spełniały badania dotyczące historii parafii w małych miejscowościach regionu częstochowsko-wieluńskiego. W opracowaniach poświęconych tej tematyce historia parafii umieszczona była na tle historii miejscowości.

Wybrane publikacje dotyczące historii Kościoła i poszczególnych parafii:

³⁶ Tenże, *Prof. zw. dr hab. Bartłomiej Szyndler (1939–2011)*, „Res Academicae” 2011, (R. 15), nr 1, s. 11–14.

³⁷ Tenże, *W nowym ośrodku akademickim: wspomnienie o Edwardzie Polanowskim*, „Prace Naukowe WSP w Częstochowie. Zeszyty Historyczne” 2000, z. 6, s. 425–430.

- *Kościelne dzieje Janowa*³⁸;
- *Kościelne dzieje Janowa – jubileusz 300-lecia fundacji miasta*³⁹;
- *Dzieje dekanatu i parafii kłobuckiej*⁴⁰;
- *Dzieje instytucji kościelnych w Radomsku*⁴¹;
- *Kościelne dzieje gminy Dąbrowa Zielona*⁴²;
- *Przeszość kościelna Lututowa (1406–2006)*⁴³;
- *Religijne dzieje ziemi myszkowskiej na przestrzeni stuleci*⁴⁴;
- *Trzechsetlecie kościoła w Kruszynie*⁴⁵;

³⁸ Tenże, *Kościelne dzieje Janowa (1696–1996)*, „Ziemia Częstochowska” 2001, t. 28, s. 75–93; Janów (częstochowski) – wieś na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej, w województwie śląskim, w powiecie częstochowskim, w gminie Janów. Kościół i parafia pw. Niepokalanego Poczęcia NMP, <http://www.e-parafia.net.pl/>.

³⁹ Tenże, *Kościelne dzieje Janowa – jubileusz 300-lecia fundacji miasta*, „Niedziela” 1996, (R. 4), nr 48, s. II, IV.

⁴⁰ Tenże, *Dzieje dekanatu i parafii kłobuckiej*, [w:] *Kłobuck, dzieje miasta i gminy (1939–2009)*, red. W. Siudeja, Wrocław 2010, s. 315–375. Kłobuck – miasto w Polsce położone w województwie śląskim, siedziba władz powiatu kłobuckiego i gminy miejsko-wiejskiej Kłobuck. Dekanat Kłobuck – jeden z 36 dekanatów archidiecezji częstochowskiej. Znajduje się w regionie częstochowskim. Składa się z 9 parafii. <http://www.e-parafia.net.pl>.

⁴¹ Tenże, *Dzieje instytucji kościelnych w Radomsku*, [w:] *Z dziejów Polski XIX i XX wieku. Księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Ryszardowi Szwedowi*, red. T. Dubicki, T. Panecki, Częstochowa 2004, s. 163–182; Radomsko – miasto w województwie łódzkim, siedziba powiatu radomszczańskiego oraz gminy Radomsko. Położone 40 km od Częstochowy, leży na Wyżynie Przedborskiej. Dekanat Radomsko – jeden z 36 dekanatów rzymskokatolickich należących do archidiecezji częstochowskiej. Należy do regionu radomszczańskiego. Składa się z 10 parafii, <http://www.e-parafia.net.pl/>.

⁴² Tenże, *Kościelne dzieje gminy Dąbrowa Zielona*, „Biuletyn Instytutu Filozoficzno-Historycznego WSP w Częstochowie” 1998, z. 16, s. 17–44; Dąbrowa Zielona – wieś w województwie śląskim, w powiecie częstochowskim. Siedziba gminy. Kościół i parafia pw. świętego Jakuba Apostoła należy do dekanatu olsztyńskiego archidiecezji częstochowskiej, <http://www.e-parafia.net.pl/>.

⁴³ Tenże, *Przeszość kościelna Lututowa (1406–2006)*, [w:] *Sześć wieków Lututowa. Studia i materiały*, red. T. Olejnik, Wieluń 2007, s. 31–86; Lututów – miasto w Polsce, położone w południowo-zachodniej części województwa łódzkiego, w powiecie wierszowskim. Siedziba gminy. Lututów leży w historycznej ziemi wieluńskiej. Kościół i parafia Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Lututowie należy do dekanatu Lututów diecezji kaliskiej, <http://www.e-parafia.net.pl/>.

⁴⁴ Tenże, *Religijne dzieje ziemi myszkowskiej na przestrzeni stuleci*, „Zeszyty Myszkowskie” 2016, nr 3, s. 9–29; Myszków – miasto położone w województwie śląskim, siedziba władz powiatu myszkowskiego. Dekanat Myszków – jeden z 36 dekanatów archidiecezji częstochowskiej. Znajduje się w regionie zawiściańskim. Do dekanatu należy 8 parafii, <http://www.e-parafia.net.pl/>.

⁴⁵ Tenże, *Trzechsetlecie kościoła w Kruszynie*, „Niedziela” 1993, (R. 36), nr 23, s. 12–13; Kruszyna – wieś w Polsce, położona w województwie śląskim, w powiecie częstochowskim, w gminie Kruszyna. Leży w dorzeczu niewielkiej rzeczki Kocinki i Warty, 18 km od Radomska. Kościół i Parafia św. Macieja Apostoła. Archidiecezja częstochowska, dekanat kłomnicki, <http://www.e-parafia.net.pl/>.

- *Z kościelnej przeszłości gminy Lipie*⁴⁶;
- *Z kościelnych dziejów gminy Żytno*⁴⁷;
- *Z przeszłości kościelnej Działoszyna i okolicy*⁴⁸.

Wymienione publikacje dotyczą życia i działalności postaci duchownych i świeckich związanych z regionem częstochowsko-wieluńskim oraz historii Kościoła na tych terenach. W treści wszystkich opracowań oprócz faktów biograficznych i kościelnych znajdują się wiadomości dotyczące historii miejscowości.

Ksiądz Profesor aktywnie działał w kilku towarzystwach naukowych, między innymi w Częstochowskim Towarzystwie Naukowym, którego był członkiem od 1991 roku, a w latach 1994–1997 pełnił funkcję jego wiceprezesa. W uznaniu osiągnięć naukowych i działalności organizacyjnej (do 2013 roku był członkiem Zarządu CzTN) został obdarzony godnością członka honorowego Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego, drugim duchownym po księdzu biskupie częstochowskim Teodorze Kubinie. Uroczystość ta miała miejsce 17 grudnia 2012 roku podczas jubileuszowego walnego zebrania Towarzystwa w sali Reprezentacyjnej ratusza w Częstochowie.

Ksiądz Jan Związek systematycznie i bardzo aktywnie uczestniczył w zebraniach otwartych Towarzystwa, na których nie tylko wygłaszał wykłady, przybliżając historię Kościoła częstochowskiego i sylwetki zasłużonych kapłanów, ale i swoją wiedzą, doświadczeniem i postawą wpływał bardzo pozytywnie na podejmowane decyzje. Dla członków Towarzystwa był dobrym duchem, zawsze uśmiechnięty, skory do pomocy. Niezapomniane są spotkania opłatkowe, które rozpoczynał pięknym słowem i wspólną modlitwą.

Regularnie zamieszczał swoje artykuły w periodyku „Ziemia Częstochowska”. Był autorem monograficznego tomu XIX: *Inwentarz ksiąg konsystorska*.

⁴⁶ Tenże, *Z kościelnej przeszłości gminy Lipie*, „Biuletyn Instytutu Filozoficzno-Historycznego WSP w Częstochowie” 1998, nr 13, s. 5–24; Lipie – wieś w Polsce, położona w województwie śląskim, w powiecie kłobuckim, w gminie Lipie. Siedziba gminy. Kościół i parafia pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika znajdują się w pobliskim Dankowie. Należy do archidiecezji częstochowskiej, w dekanacie krzepickim. <http://www.e-parafia.net.pl/>.

⁴⁷ Tenże, *Z kościelnych dziejów gminy Żytno*, „Biuletyn Instytutu Filozoficzno-Historycznego WSP w Częstochowie” 1997, nr 9, s. 11–19; Żytno – wieś w Polsce, położona w województwie łódzkim, w powiecie radomszczańskim, w gminie Żytno. Siedziba gminy. Kościół i parafia pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny należy do dekanatu Gidle archidiecezji częstochowskiej, <http://www.e-parafia.net.pl/>.

⁴⁸ Tenże, *Z przeszłości kościelnej Działoszyna i okolicy*, Kuria Metropolitalna, Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Częstochowie, Częstochowa 2011; Działoszyn – miasto w województwie łódzkim, w powiecie pajęczańskim, siedziba gminy miejsko-wiejskiej Działoszyn, położone na obszarze historycznej ziemi wieluńskiej. Parafie należą do dekanatu Działoszyn – jest jednym z 63 dekanatów archidiecezji częstochowskiej; <http://www.e-parafia.net.pl/>.

skich i dziekańskich w Archiwum Diecezjalnym w Częstochowie⁴⁹, oraz wydanego własnym nakładem, w ramach działań w Częstochowskim Towarzystwie Naukowym, tomu XXII: *Katolickie stowarzyszenia społeczne w diecezji częstochowskiej (1925–1939)*⁵⁰.

Szczególnie cenna dla studentów i regionalistów była książka firmowana przez CzTN, wydana własnym nakładem Księdza Profesora – *Czterdzieści tomów „Ziemi Częstochowskiej” (1934–2014). Bibliografia*⁵¹. Opracowanie składa się z dwu zasadniczych części, poprzedzonych *Wprowadzeniem*. Część pierwsza: *Z dziejów Towarzystwa Popierania Kultury Regionalnej – Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego*, przedstawia w układzie historycznym warunki powstania Towarzystwa w Częstochowie w II Rzeczypospolitej oraz początki wydawania „Ziemi Częstochowskiej”. Autor czyni to w rozdziałach: I – *Życie kulturalne w Częstochowie w okresie II Rzeczypospolitej*; II – *Współpraca władz miejskich z instytucjami kościelnymi*; III – *Powstanie i organizacja Towarzystwa Popierania Kultury Regionalnej w Częstochowie oraz periodyku „Ziemi Częstochowskiej”, oraz opis dotychczasowych bibliografii Częstochowy i regionu*; IV – *Zarząd Towarzystwa, sylwetki kolejnych prezesów, redaktorów naukowych i członków honorowych TPKR i CzTN*. Część pierwszą zakończyło *Podsumowanie*. Część druga jest bibliografią zawartości 40 tomów „Ziemi Częstochowskiej” podzieloną na bibliografię osobową i przedmiotową. Część tę podsumowano w *Zakończeniu* i uzupełniono o indeks autorów i problemów.

Godna podziwu i szacunku jest benedyktyńska praca Księdza Jana Związka wykonana podczas pisania tego dzieła, tak bardzo potrzebnego obecnemu i przyszłemu pokoleniom czytelników, będącego podstawowym źródłem do znajdowania opracowań badań z różnych dziedzin dotyczących Częstochowy oraz regionu. Wydawnictwo to jest najlepszym przykładem zainteresowań naukowych Księdza Profesora, tj. badań regionalnych i biograficznych (pierwsza część) oraz bibliograficznych (druga część).

W wydanych dotąd tomach „Ziemi Częstochowskiej” Ksiądz Związek opublikował 18 artykułów i 8 recenzji. Opracowania opublikowane w periodyku „Ziemia Częstochowska”:

— tom 19, 1993: *Inwentarz ksiąg konsystorskich i dziekańskich w Archiwum Diecezjalnym w Częstochowie*, s. 115;

⁴⁹ Tenże, *Inwentarz ksiąg konsystorskich i dziekańskich w Archiwum Diecezjalnym w Częstochowie*, „Ziemia Częstochowska” 1993, t. 19, ss. 115.

⁵⁰ Tenże, *Katolickie stowarzyszenia społeczne w diecezji częstochowskiej (1925–1939)*, „Ziemia Częstochowska” 1994, t. 22, Wyd. Częstochowskie Towarzystwo Naukowe, ss. 201.

⁵¹ Tenże, *Czterdzieści tomów Ziemi Częstochowskiej. Bibliografia*, Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne Regina Poloniae, Częstochowa 2014, ss. 251.

- tom 22, 1994: *Katolickie stowarzyszenia społeczne w diecezji częstochowskiej (1925–1939)*, s. 201;
- tom 23, 1996: *Per aspera ad astra. Życie i działalność ks. Bonawentury Metlera*, s. 11–30;
- tom 26, 1999: *Kościół częstochowski w pierwszych latach niepodległości Polski*, s. 41–52. Recenzje: Antoni Tronina: „Zeszyty Historyczne IV” in honorem Jan Związek, pod red. A.J. Zakrzewskiego, Wyd. WSP w Częstochowie, Częstochowa 1997, s. 325–328; Andrzej Wasiak: Zbigniew Grządzielski, Jan Pietrzykowski: *Polentumsträger. Dzieje nauczycieli na ziemi częstochowskiej 1939–1945*, Wyd. Śląski Instytut Naukowy, Katowice 1989, s. 229–230; J. Związek: Z. Zaborski, *Z dziejów parafii Lelów i Staromieście*, Częstochowa 1998 s. 331–334;
- tom 27, 2000: *Przeszłość Kościoła katolickiego na ziemiach powiatu częstochowskiego*, s. 67–97;
- tom 28, 2000, *Kościelne dzieje Janowa (1696–1996)*, s. 75–93; 303. Recenzje: *Kłobuck. Dzieje miasta i gminy (do roku 1939)*, pod red. F. Kiryka, Kraków 1998, s. 161–165;
- tom 29, 2002: *Ks. dr Stefan Mizera (1924–2002)*, s. 177–181;
- tom 30, 2003: *Cerkiew prawosławna pod wezwaniem św. Cyryla i Metodego w Częstochowie*, s. 93–110. Recenzje: Z. Sz. Jabłoński OSPPE, *Jasnogórska Bogarodzica w wypowiedziach Jana Pawła II*, Jasna Góra – Częstochowa 2003, s. 281–287;
- tom 32, 2005: *Więź Jana Pawła II z Częstochową i diecezją częstochowską*, s. 7–20;
- tom 33, 2006: *Ks. Bonawentura Metler jako duszpasterz (1866–1939)*, s. 13–24;
- tom 34, 2007: *Ks. Wojciech Pazera (1945–2007). Częstochowianin – duchowny i pracownik naukowy*, s. 261–283;
- tom 35, 2008: *Ks. Związek Jan: Członkowie Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego laureatami Nagrody im. Karola Miarki*, s. 7–44;
- tom 36, 2009: *Biskup Stanisław Czajka oraz jego działalność naukowa i patriotyczna 1897–1965*, s. 221–242; *dr Franciszek Sobalski – Członek Honorowy Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego*, s. 307–310;
- tom 38, 2012: *Bibliografia „Ziemi Częstochowskiej”, t. 1–37; 1934–2011*, s. 79–178;
- tom 39, 2013: *„Ziemia Częstochowska” w sprawach kościelnych w Częstochowie i okolicy*, s. 151–225;
- tom 41, 2015: *Duchowieństwo częstochowskie w okresie dwóch wojen światowych i w latach powojennych*, s. 77–106. Recenzja: *Stańczyk Zbigniew: Częstochowa i okolice w literaturze pięknej. Uwagi bibliografa*, s. 109–122; *Bibliografie Częstochowy i regionu częstochowskiego*. s. 123–147;

— tom 45, 2019: *Zarządzenia władz rosyjskich przeciw dążeniom patriotycznym w powiecie wieluńskim w przeddzień wybuchu powstania styczniowego (1861–1863)*, s. 13–49.

W czasie swojego członkostwa w CzTN wygłosił na otwartych zebraniach, które odbywały się w każdy ostatni poniedziałek miesiąca, szereg wykładów. I tak:

- 24.02.2003 – *Cerkiew prawosławna w Częstochowie pod wezwaniem Świętych: Cyryla i Metodego*,
- 24.04.2006 – *Związki Papieża Jana Pawła II z Częstochową*,
- 27.11.2006 – *Ksiądz Bonawentura Metler, kapitan, podróżnik i astronom*,
- 27.03.2009 – *Sylwetka bp. Stanisława Czajki, duszpasterza, patrioty i społecznika*,
- 26.10.2009 – *Działania niemieckiego Wehrmachtu na ziemi częstochowskiej i wieluńskiej w pierwszych dniach II wojny światowej*,
- 28.11.2009 – *Życie codzienne ks. Bonawentury Metlera*,
- 25.11.2013 – *Dotychczasowe bibliografie regionu częstochowskiego*,
- 17.10.2014 – *Życie religijne Częstochowy w latach 1914–1918*.

Ksiądz Profesor Jan Związek był również członkiem Wieluńskiego Towarzystwa Naukowego. W periodyku WTN, „Roczniku Wieluńskim”, opublikował kilka regionalnych opracowań:

- tom 6, 2006, *Wspomnienia ks. Józefa Pruchnickiego o pracy duszpasterskiej w powiecie wieluńskim w okresie okupacji hitlerowskiej*, s. 113;
- tom 7, 2007, *Wspomnienia ks. Józefa Kubicy o pracy duszpasterskiej w powiecie wieluńskim w okresie okupacji hitlerowskiej*, s. 127;
- tom 9, 2009, *Wspomnienia ks. Aleksandra Romana Konopki z obozu koncentracyjnego w Dachau (cz.1)*, s. 163;
- tom 10, 2010, *Wspomnienia ks. Aleksandra Romana Konopki z obozu koncentracyjnego w Dachau (cz. 2)*, s. 97.

19 stycznia 2006 roku odbyło się zebranie Wieluńskiego Towarzystwa Naukowego (WTN) w Wieluniu, podczas którego uroczysto wręczono Księdzu Profesorowi dyplom honorowego członkostwa tegoż Towarzystwa.

Długoletnią pracę badawczą Księdza Jana Związka oraz jej niezwykle owocny i cenny dorobek doceniono także przy okazji jubileuszu pięćdziesięciolecia obrony Jego pracy doktorskiej. Uroczystość miała miejsce 28 lutego 2020 roku w Wyższym Instytucie Teologicznym w Częstochowie, kiedy to laudację na cześć Szacownego Jubilata wygłosił prof. dr hab. Marian Głowacki.

Równoległe do przedstawionych badań regionalnych Ksiądz Profesor wykładał w Wyższej Szkole Pedagogicznej, a po zmianie nazwy – w Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie (obecnie Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza), na Wydziale Historii i Filozofii. W okresie aktyw-

ności zawodowej Ksiądz Jan Związek był cenionym dydaktykiem, a liczne prowadzone przez Niego seminaria naukowe przyciągały wielu studentów. O atmosferze seminariów magisterskich może świadczyć następujące wydarzenie. Bardzo ważnym celem dla Instytutu Historii i całego Wydziału Filologiczno-Historycznego było uzyskanie uprawnień nadawania stopnia naukowego doktora habilitowanego. Ksiądz Profesor należał do grona tych naukowców, którzy stanowili podstawę do uzyskania tychże praw. Przewodniczący Komisji Akredytacyjnej prof. dr hab. Jan Strzelczyk z Uniwersytetu Łódzkiego wizytował zajęcia seminaryjne Księdza Jana Związka. Zaplanował, że wizytacja będzie trwała 20 minut, jednak seminarzyści prowadzili tak ożywioną dyskusję nad przedstawianą pracą magisterską, że wizytator zafascynowany polemiką, w której brał czynny udział, poświęcił jej aż 90 minut. Później mówił, że wizytacja ta sprawiła mu wiele satysfakcji, nie spodziewał się bowiem tak naukowej atmosfery i aktywności studentów⁵².

W latach 1993–2010 Ksiądz Profesor był promotorem 304 prac magisterskich, głównie dotyczących dziejów miejscowości i parafii oraz bibliografii wybranych księży i osób świeckich działających w regionie częstochowsko-wieluńskim. Była to kontynuacja Jego zainteresowań badawczych przez studentów historii. Dzięki badaniom studenckim rozszerzono wiedzę na temat wielu małych miast, miejscowości i wsi w opisywanym regionie. Większość prac dotyczyła badań regionalnych o następującej tematyce:

- dzieje miejscowości i parafii – 81 miejscowości, 85 prac (kilka prac dotyczy tej samej miejscowości),
- wybrana tematyka z dziejów miejscowości – 27 miejscowości, 59 prac (kilka prac dotyczy tej samej miejscowości, głównie Częstochowy),
- życie i działalność zasłużonych ludzi – 28 prac,
- szkolnictwo polskie i żydowskie – 45 prac,
- dzieje ZHP – 5 prac,
- kościoły i klasztory oraz zgromadzenia zakonne – 20 prac,
- cmentarze – 2 prace,
- stowarzyszenia polskie i żydowskie – 6 prac,
- dobroczynność – 5 prac,
- wierzenia i zwyczaje – 8 prac,
- życie Polaków i Żydów w czasie okupacji niemieckiej 1939–1945 – 10 prac,
- II RP – 3 prace,
- powstania – 5 prac,
- inne – 11 prac.

⁵² Dokument ze zbiorów ks. prof. Jana Związka.

Tematyka prac dotyczyła szeroko pojętej ziemi częstochowsko-wieluńskiej, jak i miejscowości spoza regionu. Dzięki badaniom prowadzonym przez studentów rozszerzono nie tylko ich wiedzę. Przedstawiona tematyka prac świadczy o zaszczerpieniu wśród wychowanków Księdza Profesora zamiłowań do badań regionalnych. Tylko 11 – z ogólnej liczby 304 prac – dotyczyło tematyki wykraczającej poza badania regionalne i biograficzne. Poniżej, w tabeli 1., umieszczono wybraną tematykę prac magisterskich dotyczącą wymienionych dziedzin⁵³. Ksiądz Jan Związek był również promotorem dwu biograficznych prac doktorskich.

Tabela. 1. Wybrana tematyka prac magisterskich zrealizowanych pod promotorstwem ks. prof. Jana Związka na WSP i AJD w Częstochowie od 1993 do 2010 roku

Dzieje miejscowości i parafii		Z dziejów miejscowości	Życie i działalność
Andrychów	Niegowice	Bełchatów	M. Czechowic – teolog ariański XVII w.
Biała Góra	Olsztyn	Błachownia	R. Dmowski – polityk XIX/XX w.
Biała k. Cz-wy	Osjaków	Błeszno	J. Firlej – marszałek wielki koronny XVI w.
Biała Szlachecka	Ostrowy	Częstochowa	W. Grabski – premier II RP
Borowno	Ostrowy n. Okszą	Janów	O. Gołdonowski – prowincjał paulin
Charłupia	Panki	Kepno	XVII w.
Chrzastów	Parzymiechy	Kłobuck	Ks. E. Grim – działacz społ. i politycz. XX w.
Cielętniki	Poczesna	Konieczpol	M. Janik
Cykarzew	Popów	Konopiska	B. Koraszewski – działacz społ. XIX/XX w.
Czarnca	Przyrów	Leśniów	o. A. Kordecki – przeor paulinów XVII w.
Danków	Przystajń	Lipie	Jan z Lgoty – prawnik, dyplomata XV w.
Dzietrzniki	Rajcza	Lubliniec	kpt. A. Luttich – powstaniec
Dzietrzkowice	Ręczno	Mokra	styczeniowy
Gałkowice	Rozprza	Myszków	ks. A. Marchewka – redaktor
Gomulice	Rudniki	Namysłów	„Niedzieli” w 1945 r.
Gołonóg	Rzejowice	Olkusz	ks. A. Mietliński – proboszcz
Grabów n. Prosną	Sanok	Pajęczno	i budowniczy Kościoła Podwyższenia
Jankowice	Skarżyce	Piekary Śl.	Krzyża Świętego w Częstochowie oraz
Rybnickie	Stanowiska	Piotrków Tr.	Kościoła św. Rodziny w Pankach XX w.
Kamyk	Starcza	Poraj	A. Frycz Modrzewski – pisarz politycz.
Karczmiska	Stróża	Radomsko	XVI w.
Kiedrzyn	Stobiecko	Raków	S. Nowak – przew. Rady Miasta
Kłomnice	Strzałków	Rudniki	w 1919 r.
Kociszew	Sucha Góra	Sieradz	J. Oksiński – powstaniec styczeniowy
Konopiska	Suchedniów	Sosnowiec	ks. P. Pośpiech – poseł górnośląski
Koszęcin	Szczekociny	Tarnowskie	w II RP
Koziegłótki	Tarnowskie Góry	Góry	Paweł z Brzezina – pisarz, arianin XVI w.
Kozienice	Truskolasy	Wieluń	J. Przanek
Kroczyce	Wąsosz	Zawiercie	ród Reszków – Jan, Edward, Józefina – słynni śpiewacy operowi XIX w.
Krościenko			

⁵³ Tematy wymienione w tabeli 1 oraz wszystkie tematy prac magisterskich, w których promotorem był ks. prof. Jan Związek, oraz inne, pochodzą z Katalogu prac magisterskich na kierunku historia w Archiwum UJD.

Tabela. 1. Wybrana tematyka prac magisterskich... (cd.)

Dzieje miejscowości i parafii		Z dziejów miejscowości	Życie i działalność
Kruszyna	Węgłowice i Bór		S. Rybicki – prezydent Cz-wy, 1939–1945 r.
Krzepice	Zapilski		Jakub Sobieski – królewicz XVII/XVIII w.
Lgota Wielka	Wiewiec		S. Warszycki – pan na Dankowie, kasztelan krakowski XVII w.
Lubień	Wilkowiecko		F. Wilkoszewski – dziennikarz, redaktor „Gońca Częstochowskiego” XIX/XX w.
Lubsza	Włodowice		ks. K. Wojtyła – kardynał, późniejszy Ojciec św. Jan Paweł II
Miedźno	Wola Wiązowa		ks. M. Zagalski – proboszcz w Pajęcznie
Mierzyce	Woźniki		J. Zapędzki – sportowiec, dwukrotny mistrz olimpijski
Mierzyny	Wrzosowa		Maria D’Arquien – Królowa Marysiewka
Mrzygłód	Ząbkowice		
Mstów	Zduńska Wola		
Mykanów	Żarki Letnisko		
Myszków	Żory		
Nakło			

Źródło: Katalog prac magisterskich na kierunku historia w Archiwum UJD.

Osobę i działalność Profesora Jana Związka, w 65 rocznicę urodzin i 35 rocznicę pracy naukowej i dydaktycznej, ocenił bardzo wysoko Ojciec św. Jan Paweł II w telegramie przysłanym z tej okazji. Ojciec Święty napisał:

Drogi Księżu Profesorze. Ksiądz Arcybiskup Stanisław Nowak powiadomił mnie, że w tym roku obchodzi Ksiądz 65 urodziny i 35 rocznicę pracy naukowej i dydaktycznej. Z tej okazji przesyłam Księdzu Profesorowi serdeczne życzenia i wielu łask od Chrystusa przez przewodnictwo Naszej Pani Jasnogórskiej, Królowej Polski. Pragnę także wyrazić uznanie dla tak znaczącego wkładu w naukę polską, zwłaszcza w zakresie historii w Polsce oraz historiografii archidiecezji częstochowskiej, oraz w kształtowaniu kapłanów w wielu seminariach zakonnych, a szczególnie w Częstochowskim Seminarium Duchownym. W modlitwie polecam Księdza Profesora i Jego Wychowanków przemożnej opiece Matki Naszego Odkupiciela i z serca błogosławię⁵⁴.

Ksiądz Jan Związek, będąc w pełni sił twórczych, odszedł do Pana 8 lipca 2020 roku. Zmarł przy pracy, tak jak żył, pozostawiając wiele nieskończonych artykułów naukowych, opracowań i książek. 11 lipca została odprawiona Msza św. żałobna w kościele Wyższego Seminarium Duchownego w Częstochowie. Homilię wygłosił ksiądz biskup Andrzej Przybylski. Powiedział o zmarłym m.in.: „To był otwarty, prosty człowiek, dla którego bardzo bliskie były wielkie sprawy świata nauki, ale i te sprawy ludzi ze wsi. To był człowiek, dla którego ważne były wielkie fakty z wielkiej powszechnej historii, ale również ważne były detale z historii naszych małych i lo-

⁵⁴ Dokument pochodzący z pamiętek ks. prof. Związka, okazany autorowi.

kalnych wspólnot, małych parafii, wiosek i miast”. Druga część uroczystości pogrzebowych odbyła się 12 lipca. Mszy św. pogrzebowej w kościele św. Marii Magdaleny w Działoszynie przewodniczył biskup senior Antoni Długosz. Po Mszy św. nastąpiło złożenie ciała Księdza Profesora na miejscowym cmentarzu⁵⁵.

Bibliografia

Źródła Archiwalne

Archiwum UJD – Katalog prac magisterskich na kierunku historia.

„Rocznik Wieluński”, tomy: 6, 7, 9, 10.

„Ziemia Częstochowska”, tomy: XIX, XXII–XXIII, XXVI–XXX, XXXII–XXXVI, XXXVIII, XLI, XLV.

Opracowania autorstwa ks. prof. Jana Związka

Związek J., *Biskup Stanisław Czajka oraz jego działalność naukowa i patriotyczna 1897–1965*, „Ziemia Częstochowska” 2007, t. 34, s. 221–242.

Związek J., *Biskup Zdzisław Goliński, drugi biskup częstochowski*, „Niedziela” 2009, R. 17, nr 3–5, s. VI.

Związek J., *Biskupi pomocniczy w diecezji częstochowskiej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1974, t. 2, s. 63–72.

Związek J., *Biskupi pomocniczy w diecezji częstochowskiej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1974, t. 2, s. 63–72.

Związek J., *Błogosławieni i słudzy Boży z archidiecezji częstochowskiej*, Częstochowa 1999, „Regina Poloniae”, ss. 94.

Związek J., *Błogosławieni i słudzy Boży z archidiecezji częstochowskiej*, Częstochowa 1999, „Regina Poloniae”, ss. 94.

Związek J., *Czterdzieści tomów „Ziemi Częstochowskiej”. Bibliografia*, Częstochowskie Wydawnictwo Diecezjalne Regina Poloniae, Częstochowa 2014, ss. 251.

Związek J., *Duchowieństwo częstochowskie w okresie dwóch wojen światowych i w latach powojennych*, „Ziemia Częstochowska”, 2015, t. 41, s. 77–106.

Związek J., *Działalność oświatowa ks. Michała Zagalskiego w dekanacie częstochowskim w latach 1810–1825*, „Summarium” 1975, nr 4, s. 177–189.

Związek J., *Dzieje dekanatu i parafii kłobuckiej*, [w:] *Kłobuck, dzieje miasta i gminy (1939–2009)*, red. W. Siudeja, Wrocław 2010, s. 315–375.

Związek J., *Dzieje instytucji kościelnych w Radomsku*, [w:] *Z dziejów Polski XIX i XX wieku; księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Ryszardowi Szwedowi*, red. T. Dubicki, T. Panecki, Częstochowa 2004, s. 163–182.

⁵⁵ Biuro Prasowe Jasnej Góry, <http://jasnagora.com/wydarzenie-14021>.

- Związek J., *Inwentarz ksiąg konsystorskich i dziekańskich w Archiwum Diecezjalnym w Częstochowie*, „Ziemia Częstochowska” 1993, t. 19, Wydawnictwo WSP w Częstochowie, ss. 115.
- Związek J., *Inwentarz łacińskich ksiąg metrykalnych Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1979, t. 38, s. 289–328; 1980, t. 39, s. 5–40, s. 289–232; t. 41, s. 53–90.
- Związek J., *Katolickie stowarzyszenia społeczne w diecezji częstochowskiej (1925–1939)*, „Ziemia Częstochowska” 1994, t. 22, „Rozprawy Monograficzne” 2, Wyd. Częstochowskie Towarzystwo Naukowe, ss. 201.
- Związek J., *Kościelne dzieje gminy Dąbrowa Zielona*, „Biuletyn Instytutu Filozoficzno-Historycznego WSP w Częstochowie” 1998, z. 16, s. 17–44.
- Związek J., *Kościelne dzieje Janowa (1696–1996)*, „Ziemia Częstochowska” 2001, t. 28, s. 75–93.
- Związek J., *Kościelne dzieje Janowa. Jubileusz 300-lecia fundacji miasta*, „Niedziela” 1996 (C), R. 4., nr 48, s. II, IV.
- Związek J., *Ks. Czajka Stanisław (1897–1965)*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny” 1971, R. 14, nr 3–4, s. 308–310.
- Związek J., *Ks. dr Stefan Mizera (1924–2002)*, „Nasza Częstochowa” 1993, R. 3, nr 1, s. 8–9.
- Związek J., *Ks. dr Stefan Mizera (1924–2002)*, „Ziemia Częstochowska” 2002, t. 29, s. 177–181.
- Związek J., *Ks. dr Walenty Patykiewicz*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 1981, R. 55, nr 6, s. 140–180.
- Związek J., *Ks. Jan Długosz, kapłan, wielki Polak i historyk*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1979, t. 7, s. 275–300.
- Związek J., *Ks. Józef Pruchnicki – duszpasterz w Wieluniu i powiecie wieluńskim*, „Niedziela” 2010, (C), R. 18, nr 9, s. VIII.
- Związek J., *Ks. Wojciech Pazera (1945–2007). Częstochowianin – duchowny i pracownik naukowy*, „Ziemia Częstochowska” 2002, t. 29, s. 261–283.
- Związek J., *Martyrologium kapłanów diecezji częstochowskiej w czasie II wojny światowej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1976, t. 4, s. 185 – 300.
- Związek J., *Męczennicy częstochowscy wzorem nauczyciela i wychowawcy*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 2005, t. 3, s. 227–241.
- Związek J., *Niezapomniany biskup częstochowski Teodor Kubina*. „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1988, t. 25, s. 221–226.
- Związek J., *Per aspera ad astra. Życie i działalność ks. Bonawentury Metlera*, „Ziemia Częstochowska” 1996, t. 23, s. 11–30.
- Związek J., *Pierwszy biskup drugiego tysiąclecia*, „Jasna Góra” 1993, R. 11, nr 2, s. 22–23.

- Związek J., *Prof. zw. dr hab. Bartłomiej Szynkler (1939–2011)*, „Res Academicae” 2011, R. 15, nr 1, s. 11–14.
- Związek J., *Przeszłość kościelna Lututowa (1406–2006)*, [w:] *Sześć wieków Lututowa. Studia i materiały*, red. T. Olejnik, Wieluń 2007, s. 31–86.
- Związek J., *Religijne dzieje ziemi myszkowskiej na przestrzeni stuleci*, „Zeszyty Myszkowskie” 2016, nr 3, s. 9–29.
- Związek J., *Sługa Boży ks. Ludwik Gietyngier*, „Niedziela” 1995, R. 38, nr 4, s. 10.
- Związek J., *Służyć do końca*, „Niedziela” 1996 (C), R. 4, nr 37, s. 1.
- Związek J., *Spółeczno-patriotyczna działalność ks. Józef Pruchnickiego*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza. Zeszyty Historyczne” 2013, t. 12, s. 1029–1049.
- Związek J., *W nowym ośrodku akademickim: wspomnienie o Edwardzie Polanowskim*, „Prace Naukowe WSP w Częstochowie. Zeszyty Historyczne” 2000, z. 6, s. 425–430.
- Związek J., *Wspomnienia o prezesie PTH Oddział w Częstochowie dr Robercie Szwedzie*, „Częstochowskie Teki Historyczne” 2014, t. 4, s. 239.
- Związek J., *Wspomnienia o prof. Ryszardzie Szwedzie*, „Częstochowskie Teki Historyczne” 2015, t. 5, s. 239.
- Związek J., *Z kościelnej przeszłości gminy Lipie*, „Biuletyn Instytutu Filozoficzno-Historycznego WSP w Częstochowie” 1998, nr 13, s. 5–24.
- Związek J., *Z kościelnych dziejów gminy Żytno*, „Biuletyn Instytutu Filozoficzno-Historycznego WSP w Częstochowie” 1997, nr 9, s. 11–19.
- Związek J., *Z przeszłości kościelnej Działoszyna i okolicy*, Kuria Metropolitalna, Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Częstochowie, Częstochowa 2011.

Inne opracowania

- Bibliografia dziejów Częstochowy i regionu częstochowskiego. Część 1 i 2*, oprac. Z. Stańczyk, „Ziemia Częstochowska” 2018, t. 44, Wyd. UJD, Częstochowa, ss. 330.
- Głowacki M., *Bonawentura Metler – pionier częstochowskiej astronomii*, „Ziemia Częstochowska” 2006, t. 33, s. 25–34.
- Matras T., *Ksiądz Biskup dr Tadeusz Szwagrzyk*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1993, t. 21/22, s. 331–336.
- Patykiewicz Walenty ks.*, oprac. W.P. Właźlak, [w:] *Słownik biograficzny polskich archiwistów kościelnych*, t. 1, pod red. J. Mareckiego, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2017, s. 115–119.
- Stefan Mizera, ks.*, oprac. W.P. Właźlak, [w:] *Słownik biograficzny polskich archiwistów kościelnych*, t. 1, pod red. J. Mareckiego, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2017, s. 106–109.

Źródła internetowe

„Biała księga”. *Martyrologia duchowieństwa – Polska XX w. (lata 1914–1989)*, dane osobowe: Teodor Popczyk, www.sw.zygmunt.knc.pl.

Biuro Prasowe Jasnej Góry, <http://jasnagora.com/wydarzenie-14021>.

Bł. ks. Ludwik Roch *Gietyngier (1904–1941)*, oprac. K. Maciejewska, <https://www.swietyjosef.kalisz.pl/Dachau/33.html>.

ks. Duda M., *Śp. Biskup Franciszek Musiel*, „Aktualności Wydziału Teologicznego UP im. Jana Pawła II w Krakowie, Wyższy Instytut Teologiczny im. NMP Stolicy Mądrości w Częstochowie”, <http://www.wit-czestochowa.pl/aktualnosci,70,8>.

Strony internetowe parafii, <http://www.e-parafia.net.pl>.

Ks. prof. zw. dr hab. Jan Związek – biografista i regionalista regionu częstochowsko-wieluńskiego

Streszczenie

Niniejszy artykuł dotyczy dorobku naukowego ks. prof. dra hab. Jana Związka, historyka, wybitnego przedstawiciela nauki polskiej, biografisty i regionalisty, zmarłego w pełni sił twórczych w 2020 roku. Większość opracowań Jego autorstwa dotyczy szeroko pojętego regionu częstochowsko-wieluńskiego. Przedstawiając dorobek naukowy dotyczący tego regionu, trzeba wyróżnić dwie dziedziny Jego aktywności. Pierwsza to biografistyka. Spod pióra Profesora wyszło wiele biografów duchownych. Znaczna część biografów dotyczy księży prześladowanych w latach funkcjonowania systemów totalitarnych – hitlerowskiego i komunistycznego. Drugą dziedziną badawczą w dorobku naukowym Księdza Profesora jest historia Kościoła w regionie częstochowsko-wieluńskim. W niniejszym opracowaniu przedstawiono liczne publikacje dotyczące historii miast i miasteczek regionu oraz parafii.

Równoległe do badań naukowych ks. prof. Jan Związek wykładał w Wyższej Szkole Pedagogicznej, a po zmianie nazwy – w Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie na Wydziale Historii i Filozofii. W latach 1993–2010 był promotorem 304 prac magisterskich, głównie dotyczących dziejów miejscowości i parafii oraz bibliografii wybranych księży i osób świeckich działających w regionie częstochowsko-wieluńskim. Tematykę prac przedstawiono w niniejszym opracowaniu.

Słowa kluczowe: historyk, biograf, regionalista.

Fr. prof. related dr hab. Jan Związek – biographer and regionalist of Częstochowa-Wieluń region

Summary

The paper presents the scientific achievements of Fr. prof. dr hab. Jan Związek, historian, outstanding representative of Polish science, biographer and regionalist, who died in full creative power in 2020. Most of the studies concern the widely understood Częstochowa-Wieluń region. When presenting the scientific achievements of this region, two areas of his activity should be distinguished. The first is biography. The Professor wrote many biographies of clergymen but most of the biographies concern priests persecuted during the years of the functioning of the totalitar-

ian systems - nazi and communist. The second research area is the history of region and parishes. Parallel to the research, Fr. prof. Jan Związek lectured at the Jan Długosz Academy in Częstochowa at the Faculty of History and Philosophy. In the years 1993-2010 he was the promoter of 304 master theses, mainly on the history of the town and parish, and the bibliography of selected priests and lay people active in the Częstochowa-Wieluń region. The subject of the works are presented in this paper.

Keywords: historian, biographer, regionalist.